

אתגרי הכשרות לא הבהילו את הרב הצעיר שבתוך שנים מספר חולל מהפכה של ממש

האתגר:
כשרות
והלכה

אתגרים התלויים בארץ

שמו של הרב **שניאור זלמן רווח**, העומד בראש 'המכון למצוות התלויות בארץ', מוכר לרבים מהעלאת סוגיית התולעים בדגים לשיח הציבורי, אבל מתברר שזה רק חלק קטן מפעילותו הנרחבת בתחום הכשרות בארץ הקודש, שמחוללת מהפכה אדירה • בשיחה מיוחדת למוסף 'אתגרים' משתף הרב רווח במחקרים, באתגרים, בפתרונות ובהישגים הגדולים

להקים מכון להפצת מצוות הארץ, לכתוב ספרים לכל שכבות הגיל ולהחדיר את זה עמוק ככל האפשר, כדי שיהיו דברים ברורים ונהירים. ומאותו יום הוא ליווה את המכון בכל פעולותיו, בכל הפרסומים והמחקרים שפרסמו. לא מחקר אחד ולא שניים נעשו על פי ציווי.

"הוא אף הגיע למכון כמה פעמים וקיים עם ציבור גדול מצוות נדירות, ופרסמו על כך חוברת מיוחדת והנחנו זאת גם בסרט 'הקשר האמיץ' שיצא לאחר פטירתו. וכבר בתחילת הדרך, מאחר שידע את הקרבה שזכיתי לה אצל מו"ר הראשון לציון הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א, הורה לי בכתב ובעל פה 'כל אשר יאמר לך שלמה תעשה', וכך הם הדברים בפועל. 'המכון למצוות התלויות בארץ' נמצא תחת הכוננו והדרכתו של מו"ר שליט"א. עד שנת תשע"ו שכן המכון בבית עוזיאל ובחודש תמוז תשע"ז עבר לאלעד, למבנה קבע חדש ומפואר, שם מתרכזת הפעילות התורנית והמחקרית של המכון, פעילות חובקת עולם. **מהי בעצם הפעילות המרכזית של המכון?**

אחד המכונים המעוררים השתאות, בגין העשייה החובקת עולם בנוגע לכשרות מזונות מן החי ומן הצומח, בהתאם למצוות התלויות בארץ, הוא ללא ספק 'המכון למצוות התלויות בארץ'. לפנינו ריאיון ייחודי ומעורר התפעלות עם מקים המכון הרה"ג שניאור זלמן רווח שליט"א.

בשלב ראשון נשמח לדעת: מה הוביל אתכם להקמה של מכון בעל ערך עצום כזה?

"בשנת תשנ"ג החיליתי לכהן כרב היישוב 'בית עוזיאל' שעל יד רמלה, ומיד ראיתי את חוסר הידע העצום של חקלאים בתחום מצוות הארץ. כדי לשבר את האוון אספר מה שסיפר לי אחד החקלאים, שבאחת השמיטות הוא נטע כרם, ולשאלתי איך עשה זאת, הרי זה נגד ההלכה, השיב לי שאמרו לו שאם הוא זורע בשמיטה בתוך בית, אפשר להתיה, לכן לקח מטרייה וכך שתל... "ראיתי כי במקום שאין איש - חייבים לפעול. באותם ימים הייתי זוכה לקרבה גדולה אצל הגאון הראשון לציון הרב עובדיה יוסף זי"ע מחמת 'זכות אבות', ופניתי אליו, ואמר לי שזה הזמן

האתגר
מוסף כפר חב"ד
פסח תשע"ג

01
02

"המכון למצוות התלויות בארץ" מרכז את פעילותו בהחדרת תורת ארץ ישראל מבחינה הלכתית ומקצועית לכלל שכבות הציבור, החל מילדי גן ועד מבוגרים, הן ללימוד יסודות, הן למשיגים ורבים העוסקים בכשרות. ייחודיותו של המכון היא בידע המקצועי וההלכתי הרב שצבר בהקשר של כשרות והלכה".

מה כלול בפעולות המכון?

"הרבה מאוד. בין היתר: מחקר תורני, מחקר יישומי, בית המעשה, פיקוח וייעוץ הלכתי, בתי מדרש ללימוד 'זרעים' ומדרשה.

"במסגרת המחקר התורני עד כה יצאו לאור בהוצאת המכון עשרות ספרים ומאות קונטרסים, ואלפי מאמרים בשלל תחומים הקשורים למצוות התלויות בארץ, לרבנים ולציבור הרחב, בשפה קלה ובהירה, ובכלל זה דפי מידע הכוללים לוח לשמיטה, לוח כלאים, לוח לפירות ערלה ועוד.

"למכון יש גם מחלקה להוצאה לאור של כתבי יד. יש ברשותנו כמה וכמה כתבי יד מקוריים ונדירים, בעיקר ממרוקו. אחד הפרויקטים שאנו עובדים עליהם הוא ביאור חכמי מרוקו על משניות סדר זרעים. כבר יצא לאור הספר 'משפטי שמואל' על זרעים, בשנה האחרונה יצא הספר 'עיר חדשה' על זרעים חלק א', והשנה אם יצא ה' עתיד לצאת החלק השני המחברים של ספרים אלו נפטרו לפני כ-300 שנה וברוך ה' זכינו לגאול את הכתבים הללו, שגם הם יילמדו אצל עוסקי תורת זרעים. במחלקה זו אנו משקיעים המון. לעיתים כתבי היד מגיעים מחוקים חלקית או שחורים ולא קריאים וההשקעה היא עצומה בפיענוח, בהוספת מקורות, הארות ועוד.

"במסגרת המחקר היישומי אנו רותמים את המדע כדי להגיע למסקנה ההלכתית הנדרשת. אספר מעשה קטן: כידוע, בפרי הפפאיה נחלקו הפוסקים אם הוא ירק או עץ. אחד היסודות לשאלה הוא אימתי הצמח נותן את פריו, אם תוך שנה מזריעתו אם לאו. והביסוס של דעת הבן איש חי ועוד פוסקים להחשיבו כירק היה מחמת שהוא נותן פרי תוך שנה מזריעתו בגרעין. ופורסם בחוברת מסימת שאין המציאות בזמננו שנותן תוך שנתו אלא במזג האוויר של הודו, ששם היה מקור השאלה אל הבן איש חי: סיפרתי זאת לגר"ע יוסף, ותשובתו הייתה: למה יש לנו מכון? תקום ותבדוק! וכך עשינו. זרענו שמונים עצים מגרעין ותוך שמונה חודשים הצמחים הניבו פירות.

"מחקרים רבים, שמסקנותיהם עשו מהפכה גדולה, ביצענו במסגרת המחלקה, כגון פיתוח מכונה לסינון אורז בצורה מכנית בשיפורים גדולים ומיוחדים וגם זולים, סוגיית התולעים בדגים ופתרונותיה, הגדרת 'מיעוט המצוי' במוצרי מזון שונים (מחקר שהתפרסם על פני חמש שנים), גידול תות שדה נקי מחרקים ופתרונות ייעודיים למפעלי הקפואים של כרובית וברוקולי".

המחקר המקיף

האם אפשר להרחיב מעט על סוגיית התולעים בדגים?

מחקר פפאיה

"זהו מחקר שהתחלנו בשנת תשס"ה והסתיים בשנת תשע"א. מחקר גדול, ארוך מאוד ויקר, שבסופו הצלחנו להגדיר את הדגים הנקיים והנגועים ממדינות שונות ואת שיטות הניקוי וההסרה ברמת הגידול, במפעל או אצל הצרכן. מחקר שהגדיר את הטפילים שבבשר המותרים על פי ההלכה, ואת תולעת אניסקים שיוצאת מן הכלל שמקורה מבחון ואסורה כשאר שרץ המים. נושאים נוספים שנספחים הם ביצי הדגים (למאכל כמות שהן, או לסלט איקרה), שהשקענו במשך שנים מחקר בסין ובנורווגיה אצל היצרנים כדי למצוא פתרונות, והיום נהנים המפעלים מתוצאה של ביצים נקיות בכשרות מהדרין של בד"צים שונים בזכות פתרונות אלו.

"נושא נוסף הוא צמחי ים ובכללם אצות ים כגון נורי, בעבור תעשיית הסושי. שם מסתתרים סוסוני ים וסרטנים בינות לאצות הים. בזמן האחרון אף הייתה הצלחה בפיתוח של שיטה שעבדה יפה, והצליחו לייצר את האצות נקיות מכל חשש, דבר שיאפשר ליבואנים בעולם להשתמש בשיטה זו להסרת הטפילים. אלא שהעלות הייתה יקרה מאוד ולא יכלו להמשיך בתהליך. כיום האצות נגועות, ואנו במעבדה מלמדים משגיחים של רבניות שונות מהארץ ומח"ל, שמשמשים נציגים ללימוד הבדיקה המיוחדת.

"סוגיית ה'אניסקים' היא אחד האתגרים הגדולים ביותר של המכון. המחקר היה עצום גם בהיקפו וגם מבחינה כלכלית. זו הייתה הסוגיה שעלתה: הבסיס הוא שתולעים בתוך בשר הדג הן תולעים מותרות לאכילה ואילו התולעת אניסקים היא תולעת שהג בולע בתוך הים ואינה מתפתחת בתוכו. על כן התולעת הזו מוגדרת כשרץ ואסורה לאכילה גם לאחר שהיא בבשר הדג. וכך הוכרע הדין אצל גדולי הדור והם כתבו לנו זאת בכתב ידם. "בד בבד פיתחנו את שיטות ההסרה של תולעי אניסקים, שאי אפשר לטפל בהן בים הגדול, שהרי אינן בבריות, באגמים ובכלובים, ולכן פיתחנו את שיטות ההסרה במפעלים, על גבי שולחן אור או תחת אור UV, וכל זאת כדי שלא לאסור את הדגים. יש גם ימים הנקיים מתולעת זו.

"מי שרוצה בדגים דווקא ממדינות אלו, יש שיטות מוכנות לוועדי הכשרות לניקיון (הגם

שלצערי קיים ייבוא ממדינות אלו על ידי ועדי כשרות שלא מנקים ולא בודקים, וכותבים על זה 'נבדק', וזה חבל ומצער). קיימות כמה מערכות כשרות שקיבלו על עצמן בכל הכוח לתת כשרות רק על דגים ללא תולעים, וברוך ה' כל אחד יכול היום להשיג כל הנצרך, להוציא את דג ההרינג שבו הבעיה עדיין לא באה על פתרונה ואני מקווה שבשנה הקרובה תיפתר גם בעיה זו, וכבר יש התקדמויות גם בזה".

למה הכוונה ב'פתרונות ייעודיים למפעלי הקפואים'?

"זהו אחד הפרויקטים שהציב לפנינו אתגר עצום. זה היה בשנת תשס"ט. הראשון לציון הגר"ש עמאר קרא לי, ואתו היה עורך הדין דוד גלאס ז"ל. הם אמרו שיש חברות גדולות המגדלות ירקות ומוכרות אותם קפואים ובהם כרובית וברוקולי שהם נגועים ביותר. הרבנות רצתה לעצור את הגידול והשיווק מבחינת הכשרות, והם ביקשו להגיש תביעה ולמצוא פתרונות. בהרתי את דעתי, שרק אם הייתה אפשרות להעמיד את המוצר באופן קבוע פחות ממיעוט המצוי, יש מקום לאשר את השיווק ככשר, אבל אלו סוגי ירקות שבהם אי אפשר להגיע לנקיות ללא גידול במבנים. אך העלות הכספית הייתה אדירה כך שלא יכולתי לסייע.

"במעמד זה ביקש הרב שבכל אופן נשתל ונתאמץ למצוא פתרון. לאחר שהתקיימה ישיבה ברבנות הראשית, ובה הוחלט להחמיר ולדרוש שהנגיעות הסופית לעולם תהיה פחות מחמישה אחוזים – מיעוט המצוי לחומרא ואין נוהגים בדרך כלל בחומרא זו – הבנתי שהאפשרות כעת קשה הרבה יותר והאתגר גדול הרבה יותר.

"והנה היום אנו עומדים לאחר העונה העשירית שבה אנו מלווים את הגידולים המבוקרים הללו של חברת 'פרי הגליל' ואני יכול לבשר שבתום עונה זו, הנגיעות בכרובית עמדה על 1.96 אחוזים ובברוקולי 1.69 אחוזים, שזו תוצאה מצוינת לחלוטין. אומנם כיוון שזה לא גדל בחממות אין על זה חותם מהדרין, אבל הרבנות המקומית יכולה בהחלט להעניק הכשר ולעמוד בנהלי הרבנות הראשית".

נוסף על כך פועל 'בית המעשר'. במה מדובר?
"בית המעשר' היא קרן מעשרות ייחודית לשירות הציבור הרחב המסייעת בהפרשת תרומות ומעשרות ומאפשרת לחברים בה לקיים את מצוות ההפרשה בהידור בבית המעשר מנויים אלפי בתי אב המסתייעים בנושא חילול מטבע בעת הפרשת תרומות ומעשרות ובחילול קדושת רבעי, נתינת מעשר עני באמצעות חוזי הלוואה והסכמים עם העניים. הייחודיות אצלנו היא שבטבל וודאי יש גם פתרון לנתינת מעשר ראשון ללי באמצעות חוזי הלוואה והסכמים עם הלוי, כפי פסק השולחן ערוך שחובה לתת גם בזמן הזה. וכמובן בהגיע זמן ביעור מעשרות (כמו בשנה הנוכחית) אנו מובילים את כל המטבעות לים הגדול ושם מבערים כנדרש על פי ההלכה".

מה בנוגע לשנת השמיטה?

"זו יריעה בפני עצמה, כיוון שהאתגרים שאנו

עומדים בהם בשנת השמיטה – ומדובר על שלוש שנים בפועל – הם רבים ואדירים. אבל אספר על אתגר עצום אחד והוא מסגרת 'אוצר בית דין'. המכון הוא חלוץ בסיוע לחקלאים בהתאם להלכה, כך שיוכלו לגדל ולהתפרנס גם בשנה זו, אם באמצעות גידול במצעים מנותקים ואם ביישום הפתרון ההלכתי הוותיק של שיווק תוצרת שהיא 'אוצר בית דין'. המכון מקיים פעילות של אוצר בית דין רחב היקף ומפקח ומבקר את השטחים והחקלאים. המכון מעסיק את טובי הרבנים והמומחים הבקיאים בתחום זה. הרבנים הפוסקים מדריכים את החקלאים בהתאם לכל הכללים ההלכתיים. פעילות זו נעשית לתועלת הציבור הרחב שזוכה לאכול בשנת השמיטה מ'אוצר בית דין' של המכון שהוא למהדרין בכל העניינים.

"בשנות השמיטה תשס"א, תשס"ח ותשע"ה כללה מסגרת זו שטחים של מאות רבות של דונמים. רבני בית הדין המפקחים מלמעלה היו הראשון לציון הגר"ש עמאר שליט"א, חבר בית הדין הגדול רבי שלמה בן שמעון שליט"א, והשלישי היה עימהם להבחל"ח הגאון רבי מרדכי אשכנזי ע"ה.

"בשנת השמיטה האחרונה לקחנו על עצמנו אתגר גדול ביותר והוא להיענות לבקשת צה"ל לסייע לו לעמוד בהחלטה שקיבל שהפירות יהיו ממסגרת 'אוצר בית דין' בלבד. לצורך זה לקחנו על עצמנו התחייבויות גדולות ועצומות וקיבלנו על עצמנו לטפל בשטחי גידול רבים באמצעות אוצר בית דין, וברוך ה' בסיוע גורמים נוספים עמדנו באתגר הגדול הזה".

פתרונות מיוחדים

מה בקשר לשאר המצוות התלויות בארץ?

"גם בשאר ענייני מצוות הארץ אנו עוסקים בכל ימות השנה. אנקוב בכמה מן העבר ומן ההווה: מציאת כנה לעץ האגס וכן פתרונות מיוחדים ויצירתיים במשלתות כדי לחסוך שנת ערלה לחקלאי. ואבאר דוגמה זו:

"אחד הגידולים שהיו בהם אחוזי ערלה מרובים הוא כרמי היין. ההנבה המסחרית הראשונה היא בשנה השלישית שעדיין ערלה, וחקלאים רבים לא עמדו בפיתוי הגדול – כמיליון ש"ח להוריד לקרקע – ובכך לצערנו אחוזי הערלה היו גדולים. בשנת תשנ"ו יזמנו פתרון עם כמה בעלי משתלות באזורנו, ולפיו השתילים שהם מכינים למכירה לחקלאים, יהיו על פי כללי ההלכה, כלומר לאורך כל הגידול, המעבר לטטחי הנטיעה והנטיעה עצמה, והכול תחת פיקוח רצוף, ובסופו של תהליך החקלאי יוכל למנות את השנה הראשונה החל מהמשתלה ולא מזמן הנטיעה אצלו. כך השנה השלישית, שהיא מניבה, תהיה בפועל השנה הרביעית על פי ההלכה.

"פעולה זו הורידה את רמות הערלה בענבים לאחוזים נמוכים ביותר (אומנם אין זה למהדרין ואין חותמים על תוצרת זו למהדרין, עקב מגבלות ההובלה, אולם סמכנו בזה על פוסקי זמננו שהתירו ניתוק לזמן לצורך זה על כל פנים בדיעבד) וזו הייתה הצלה גדולה לחקלאים, שלא היו צריכים להתמודד עם הפיתויים הקשים הללו.

"בדומה לזה היה אתגר נוסף, אחד מהגדולים שעמדנו בו, והוא השוק הסיטונאי בתל אביב, שהיו בו עשרות רבות של סיטונאיות, אולם רק מעטות היו תחת כשרות מלאה בפועל, וכל השאר ללא כשרות. שוק משם טבל גמור, ולשם נוקזה הערלה שגדלה בארץ ישראל. ברוך ה', בסיועתיא דשמיא נכנסנו בכל הכוח, עם הסיטונאים, עם ועד השוק ועם הרבנות הראשית בתל אביב, והצלחנו ליצור מהפכה. עד שהשוק נסגר לחלוטין למשווקי ערלה, וקרוב למאה אחוז מהתוצרת המשווקת ממנו היא ללא חשש טבל (ויש להקפיד על שוברים חתומים מחמת השיווקים ממשאית למשאית שלא מצליחים לעשר תמיד).

"גם לאחר שהשוק עבר לצריפין, אנו מסייעים בכל הנדרש לרבנות המקומית בבאר יעקב, כדי שמהפכה זו תימשך. צריך להבין שכאשר שוק כזה, שבעבר שיווק 60 אחוז מתוצרת ישראל, נהפך לכשה, זה שינוי חשיבה עצום אצל החקלאים ובבתי אריזה בכל הקשור למצוות הארץ.

"לא אשכח את שיחת הטלפון שקיבלתי מהרב גליצנשטיין מבקעת הירדן, שהודה בכל כוחו על התוצאה העקיפה – שהוא נהנה מהמהפך שקרה אצל החקלאים, שהם מורידים פירות ערלה, כי כעת כבר אין לאן לשווקם.

"לצדו של המכון פועל בית מדרש ללימוד הלכתי של מצוות התלויות בארץ, בית המדרש במסגרת יומית של כולל, וכן מסגרת נוספת של כולל ערב, כולל שבת ועוד. בכל המקומות המטרה היא להגביר את הלימוד והעיון במצוות חשובות אלו, וברוך ה' בכל ליל שבת אנו מוסרים שיעור בתחום זה לאברכים ונוהרים אברכים גם ממקומות אחרים הבאים לשמוע את דבר ה' זו הלכה על מצוות הארץ".

מנין יש לכם מימון לכל ההוצאות האדירות של המכון?

"קיימת תמיכה במכוני מחקר תורניים, באמצעות מנהל התרבות שבמשרד המדע, שמוקיר מאוד את התחום הזה. נפלא לראות מדי שנה בשנה את התמיכה והרצון שהמכוני יסיפו עוד נדבך של מחקרים חשובים אלו לעם ישראל ועל כך תודתנו נתונה. נוסף לכך, יש הנהגים הישירים מהמחקר שמקבלים פיקוח וייעוץ הלכתי על יישומו כנדרש. ולבסוף – הכנסות עצמיות ממכירת ספרים, שיעורים והרצאות, סיוורים במעבדה ועוד".

מהו החזון שלכם?

"החזון הוא שמצוות הארץ יהיו נגישות לכל אחד ולכל הגילאים, ושבתלמודי־תורה יכניסו כחלק מחומר הלימודים ההלכתי גם את המצוות הללו שהן מעשיות בחיינו כאן בארץ ישראל. וגם בתחומים האחרים של נגיעות במזון, שכל יהודי יבין שכאשר מפרסמים שיש בעיה או נגיעות, אין זה בא מ'חומרא' אלא שיש בעיה אמיתית, ויש להיזהר. אולם, כמו תמיד, שידעו שיש פתרון המונח בצד, כדי שלא נרגיש מוגבלים במה שאין צורך להגביל, אלא יש לוודא ולבדוק.

"את כל המידע הזה אנו מנגישים לציבור בספרים, בקונטרסים, בדפי מידע, באופן מקוון ועוד, וכל פונה יודע שתמיד יקבל את מרב המידע לעזור ולסייע לו. ואכן רבים הם הפונים והמסתייעים, כולל שלוחים בכל רחבי העולם שזקוקים לעזרה בתחום זה. אני משתדל שלא לשמור שום דבר כסוד, אלא הכול לספר לציבור, כדי שלכל אחד, כולל כל ועד כשרות, יהיה מונח הפתרון וישתמש בו כראות עיניו. החזון שלנו הוא לעסוק בהגדרת קיום מצוות הארץ כשהיו בקרוב מדאורייתא, ולצד כל פעולותיו הכבירות של המכון, נציין כי במעגל השנה מסייע צוות המכון, בראשות הרב רווח, לשלוחי הרבי הפזורים ברחבי העולם. "אנו מזמינים את השלוחים להפנות אלינו שאלה בכל הנושאים הרלוונטיים ותמיד נשמח להיענות", אומר הרב רווח לסיום.

האתגר: כשרות והלכה

האתגר
מוסף כפר חב"ד
פסח תשע"ו

03
04